

О. ШАБОЛДОВ

*ДЗ «Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка»*

ОЧІЛЬНИКИ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО В ПАНТЕОНІ НАЦІОНАЛЬНИХ ГЕРОЇВ «ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ»

Осмилення причин поразки національної революції 1917–1921 рр. визначило спрямованість творчості митців «Празької школи» на творення нового національного міфу та нової культури, що, за визначенням О. Ольжича, має бути «повноцінна, цебто позбавлена негативних складників народньої психіки й традиції, героїчно визначена національна культура» [6, с. 144]. Т. Бурейчак вказує, що «обґрунтування нового національного дискурсу часто включає в себе реферування до національних героїв, які проєктують ідею сили та непереможності для всієї нації та закладають підґрунтя для колективних ідентичностей і суспільної системи цінностей» [1, с. 52]. Про справедливість такого твердження щодо «Празької школи» свідчить і О. Пронкевич, відзначаючи, що вістниківівці «активно шукали позитивні приклади «людей чину» [7, с. 340]. Такі приклади вони знаходили в різних історичних періодах української та світової історії, та чи не найбільше їх дала козацька доба.

Центральною постаттю цієї доби у творчості митців «Празької школи» виступає Б. Хмельницький. О. Стефанович у вірші «Вічна слава» прославляє гетьмана за його воєнні звитяги: «Слава гетьманові Хмельницькому: Світлі звитязства відав Хмель» [5, с. 117]. Проте не лише воєнні звитяги дають гетьману місце в пантеоні національних героїв. У поезії «Богдана стрічають» поет змальовує урочистий в'їзд Б. Хмельницького до Києва: «Грядеш до Софії Святої На білоснігому коні, А за тобою – твої вої, Орлята славної борні» [5, с. 89]. Але далі ми бачимо перетворення воїна на державного діяча: «У голові твоїй заблисли, Все хмарне зв'язавши, як дим, Такі великогорді мислі, Що сам ти не повірив їм!» [5, с. 89] Останній рядок звучить певним дисонансом, руйнуючи ідеальний образ гетьмана-державця, але тим самим пояснює причину невдач

видатного гетьмана в царині державотворення. У поезії А. Гарасевича «До портрету Хмельницького» гетьман зображений не лише як взірць восначальника й державного діяча, але й виступає певним маскулітним ідеалом: «То мчишся ти, на спіненім коні, в руці стиснувши булаву держави. [...] А ти ведеш, скеровуєш у наступ у зареві нових й нових побід, незламно гордий, кремезний, жиластий...» [2, с. 11] Ще один цікавий образ Б. Хмельницького подає Н. Лівичка-Холодна в поезії «Замок Подебрада». Це радше образ пам'ятника гетьманові в Києві, що викликає в уяві читача як образ самого гетьмана, переможця й видатного державного діяча, адже булава – символ державної влади, так і згадки про нещодавні події національного відродження: «І бачу іншого їздця в пожежах, у сяйві слави, в громах і вогнях, як булаву простягнувши у безмежжя, жене над містом буйного коня» [3, с. 101].

Також беззаперечним є місце в пантеоні національних героїв гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного. О. Стефанович так визначив заслуги гетьмана, варті такого пошанування: «Слава вічная Конашевичу За похід його на Москву» [5, с. 117]. Для А. Гарасевича натомість П. Конашевич-Сагайдачний виступає передусім символом морських амбіцій України, її панування на морі: «Так, напевне це він – гордість військ і морів – Сагайдачний На турецьку галеру козацькі чайки виряджа» [2, с. 42].

Названі козацькі гетьмани добре вкладаються у вказану парадигму пошуку позитивних прикладів «людей чину». О. Лятуринська в поемі «Єроним» додає до них ще кілька імен: «Але в повітрі ще гуде потужним струмом, от як від Байди... Богуна... від Гордієнка...» [4, с. 309] Три знакові постаті, що репрезентують різні етапи історії Війська Запорозького: зародження, найвище піднесення та занепад. Якщо Байда та Богун – постаті широко відомі й овіяні легендами, то ім'я союзника І. Мазепи кошового отамана К. Гордієнка серед національних героїв згадується значно рідше. Очевидно, ця згадка в поемі зумовлена подібністю долі К. Гордієнка, вигнанця, що мусив на чужині боротися за Україну, до долі самої поетки та її героя. Такі приклади були опертям супроти зневіри в умовах другої еміграції митців «Празької школи».

Цікавою є і згадка в А. Гарасевича про останнього кошового отамана Запорозької Січі П. Калнишевського, що зазвичай асоціюється зі знищенням Січі і сприймається як жертва російської агресії та сваволі. Натомість образ, змальований поетом, мало відрізняється від згаданого вище образу гетьмана-переможця Б. Хмельницького: «Під ним – буланій, віжки гризучи, і дубиться, й шумує люттю злою... А перед ним – похмура далечінь вгинається під чвал козацьких воїв...» [2, с. 19–20] Риси справжнього чоловіка-захисника зберігає старий воїн і в суворох умовах монастирського ув'язнення: «Старий, що під іконами клячить, зривається з холодної підлоги... палають очі... «Дай оборонить!...» [2, с. 20] Саме такі приклади мали стати зразками для нового покоління українських чоловіків, що мусили повернути втрачену маскулінність.

Література

1. Бурейчак Т. Гегемонія чоловіків у пострадянській Україні: дискурси та практики. *Перехресні стежки маскулінного українського дискурсу. Культура й література XIX-XXI століть* / за ред. А. Матусяк. К.: LAURUS, 2014. С. 43–68.
2. Гарасевич А. До вершин: Зібрані поезії. Нью-Йорк: Пластове видавництво «Молоде життя», 1959. 126 с.
3. Лівичька-Холодна Н. Поезії, старі і нові / [Передне слово Б. Рубчака]. Нью-Йорк: Видання Союзу Українок Америки, 1986. 239 с.
4. Оксана Лятуринська. Зібрані твори / За ред. Б. Гошовського і С. Кузьменко. Торонто: Київ Принтерс лтд., 1983. 813 с.
5. Олекса Стефанович. Зібрані твори / За ред. Б. Бойчука / [Передне слово І. Фізера]. Торонто: Євшан Зілля, 1975. 305 с.
6. Ольжич О. Націоналістична культура. *Український націоналізм: Антологія. Т. 1.* / Упоряд. В. Рог. Київ: ФОП О. М. Стебеляк, 2010. С. 144–146.
7. Пронкевич О. Замість закінчення. Дискурс конкїсти і криза маскулінності в українській літературі. *Перехресні стежки маскулінного українського дискурсу. Культура й література XIX-XXI століть* / за ред. А. Матусяк. К.: LAURUS, 2014. С. 331–364.